

*Орловський О.Я.,
викладач кафедри цивільного права
та процесу юридичного факультету
Чернівецького національного університету
ім. Юрія Федьковича,
кандидат юридичних наук*

ДОГОВІРНИЙ ХАРАКТЕР ВІДНОСИН У СФЕРІ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Утвердження України як правової держави з соціально-орієнтованою ринковою економікою створило необхідні передумови реформування державної системи пенсійного забезпечення. За сучасних умов система пенсійного забезпечення потребує глибокої трансформації в напрямі максимальної відповідності вимогам ринкової економіки. Страхова пенсійна система має базуватись на відносинах найманої праці та різних форм власності, на реальній вартості робочої сили. Фінансування пенсійної системи з коштів, що формуються за рахунок податків, призводить до конкуренції потреб пенсійного забезпечення з іншими потребами Держбюджету явно на користь перших, особливо за економічної кризи [3, с. 62]. У більшості економічно розвинених країн пенсійне забезпечення здійснюється державою, недержавними пенсійними фондами і страховими інститутами. Страхові організації здійснюють індивідуальне чи групове страхування пенсій як один з видів особистого страхування [5, с. 20]. В Україні на сьогодні фактично всі непрацездатні, як правило, є суб'єктами лише державної пенсійної системи. Тому розвиток і широке впровадження різних організаційно-правових форм пенсійного забезпечення сприяли б прогресивним змінам в соціально-економічній сфері, формуванню нової ідеології соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Згідно з Указом Президента України “Про запровадження в Україні трирівневої системи пенсійного забезпечення” недержавні пенсії займають третій рівень пенсійної системи. Вони розглядаються як доповнення до державних пенсій. Недержавне пенсійне забезпечення може здійснюватись у формі професійних пенсійних систем окремих підприємств, галузей економіки або у формі особистого пенсійного страхування громадян у страхових компаніях чи у недержавних пенсійних фондах. Зазначимо, що недержавні організаційно-правові форми пенсійного забезпечення можуть використовуватись для підвищення рівня пенсійного забезпечення понад той, який гарантує державна система пенсійного забезпечення.

Добровільна (додаткова) накопичувальна система розрахована на людей, які можуть і хочуть створити більші заощадження на старість. У рамках такої системи фінансуються і додаткові пенсії. Кожен громадянин повинен мати можливість брати ту форму заощаджень, якій він довіряє найбільше. Тому право здійснення добровільного пенсійного забезпечення необхідно надавати не тільки пенсійним фондам, а й банкам та небанківським фінансовим установам.

Впровадження в Україні недержавного пенсійного страхування пов'язане з певними труднощами. У нас відсутні історичні корені застосування цього інституту, нестабільність економіки, недовірливе ставлення населення до реформ [4, с. 119]. Світова практика свідчить, що найбільш дієвою організаційно-правовою формою недержавного пенсійного забезпечення є недержавні пенсійні фонди, засновані на індивідуалізації накопичень громадян та роботодавців. Проект Закону “Про недержавні пенсійні фонди” визначає недержавний пенсійний фонд як юридичну особу, створену роботодавцем, яка має право провадження діяльності з недержавного пенсійного забезпечення. Недержавний пенсійний фонд може бути відкритим або закритим, причому останній – як добровільний, так і обов'язковий. Пенсійні професійні системи – це

системи, які створюються за ознакою належності їх суб'єктів до певної професійної групи. Вони можуть реалізовуватись лише через корпоративні пенсійні фонди, які створюватимуться з метою додаткового пенсійного забезпечення громадян, які перебували у трудових відносинах з цим роботодавцем за певною професійною ознакою.

Відносини в системі недержавного пенсійного забезпечення мають бути договірними, що передбачає добровільну участь і рівність прав суб'єктів цих відносин. Водночас на корпоративні пенсійні фонди покладатиметься обов'язок виплачувати пільгові пенсії у зв'язку з особливими умовами праці, що передбачає поєднання як добровільної, так і обов'язкової участі роботодавців. Всупереч цьому проект Закону "Про недержавні пенсійні фонди" не встановлює чітких критеріїв розмежування вказаних форм. Для вирішення цієї проблеми насамперед потрібно встановити перелік галузей, де вводиться недержавне професійне страхування, а також визначити тариф страхових внесків. Досліджуючи рівні професійного пенсійного страхування, С.М. Сивак цілком обгрунтовано пропонує у Законі "Про недержавні пенсійні фонди" передбачити два таких рівні: обов'язковий та добровільний [4, с. 119.]. Обов'язковий рівень означатиме, що працівник, уклавши трудовий договір з роботодавцем у сфері певної професії, автоматично стає суб'єктом професійного пенсійного страхування. Це обумовить його право на пенсію за системою професійного пенсійного страхування. Умови добровільного професійного пенсійного страхування можуть визначатись у колективному договорі.

Недержавне пенсійне забезпечення означає перерозподіл відповідальності за пенсійне забезпечення між всіма суб'єктами пенсійних правовідносин: держави (як гаранта реалізації права на пенсійне забезпечення), працівників (як майбутніх пенсіонерів) та роботодавцем (як споживача робочої сили працівника). Дана пенсія може формуватись за рахунок додаткових (добровільних) страхових внесків громадян і внесків роботодавців на персональні рахунки працівників. Саме на цьому рівні можуть бути передбачені професійні пенсійні фонди для реалізації права деяких категорій працівників на пільгову пенсію. Питання створення таких фондів повинно бути врегульоване у колективному договорі підприємства. Управління такими фондами здійснюватиметься на основі принципу соціального партнерства через представництво від працівників, роботодавців і держави.

Добровільна система заощаджень характеризується тим, що громадяни відкривають персональні рахунки у кредитно-фінансових установах чи беруть участь в інвестиційних фондах, чи їхні роботодавці створюють пенсійні фонди на добровільних засадах. За одними схемами внески від імені працівника сплачує роботодавець, а за іншими — спільно: як роботодавець, так і працівник.

Функціонування недержавних пенсійних фондів повинне бути підкріплене надійними правовими гарантіями. Законопроект "Про недержавне пенсійне забезпечення" регламентує практично кожен крок - від створення недержавних пенсійних фондів до залучення коштів, їх використання і повернення майбутнім пенсіонерам. Це головна запорука надійності пенсійних фондів. Передбачена також система державного нагляду. На сьогодні вже набув чинності Закон "Про фінансові групи", згідно з яким створюється державний орган нагляду за всіма небанківським фінансовими установами, в т.ч. пенсійними фондами. Крім того, у самому недержавному пенсійному фонді існуватиме рада, що визначатиме напрями інвестування. Відповідно до вимог інвестиційної декларації цієї ради мають діяти і банк - зберігач коштів, і компанія з управління активами. До складу ради недержавних пенсійних фондів входитимуть представники як засновників фонду, так і його учасників, тобто тих людей, для яких і накопичуються кошти, а також незалежні експерти.

Література

1. Болотіна Н.Б. Концепція кодифікації законодавства України про соціальне забезпечення // *Право України*. – 1996. – № 7.

2. Пенсійна реформа: проблеми і перспективи // Юридичний вісник України. – 2002. – 23 лютого –1 березня.
3. Сивак С. Пенсійне страхування та пенсійна реформа: теоретичні основи // Право України. – 1999. – № 10.
4. Сивак С. Організаційно-правові основи недержавного пенсійного страхування // Право України. – 1999. – № 1.
5. Четыркин Е. Принципы финансирования систем пенсионного обеспечения // Мировая экономика и международные отношения. – 1997. – № 6.

*Тригоровська-Якубівська Л.В.,
аспірантка кафедри цивільного права
та процесу Львівського національного
університету ім. Івана Франка*

ПРОЦЕДУРА ПЕРЕДАЧІ ВЕКСЕЛЯ ПРИ ЙОГО ОПЛАТІ

Практика вексельного обігу ставить ряд питань та проблем, які можуть потягнути несприятливі наслідки для учасників вексельного обігу. Одна з них полягає в процедурі передачі векселя його держателем векселедавцю при його оплаті.

На мою думку, існує кілька варіантів даної процедури, що мають свої позитивні та негативні сторони.

За вимогою векселедавця держатель передає йому вексель за актом здачі-приймання, тобто вексель знаходиться у векселедавця. Даний варіант найбільш поширений на практиці, що пояснюється тим, що векселедавець повинен перевірити справжність векселя.

Цей варіант небезпечний для кредитора, оскільки законним векселедержателем є інша особа - сам векселедавець, з усіма наслідками, що з цього випливають. Векселедавець може не оплачувати вексель (відкинувши випадки недобросовісності, що не є рідкістю) з причин відсутності коштів. Кредитор в цьому випадку позбавлений можливості опротестувати вексель, оскільки нотаріус вчиняє запис про протест на самому векселі. Таким чином, кредитор позбавлений можливості захищатися у відповідності з вексельним законодавством (наприклад, стосовно сплати пені за кожен день прострочення платежу).

Суди вважають безпідставним розгляд справ про стягнення сум за вексями без наявності самих векселів. В такому випадку в суду немає підстав для застосування вексельного законодавства, а права кредитора підлягають захисту відповідно до Цивільного кодексу України (проценти за вексельним законодавством значно вищі, ніж за Цивільним кодексом України).

Розглянемо наступний варіант. Вексель залишається у держателя. Уявимо, що векселедавець в присутності держателя впевнився справжності поданого йому до оплати векселя, після чого вчиняє платіж в безготівковій формі.

Боржник несе ризик того, протягом строку проходження платежу держатель передасть вексель іншій особі, яка, в свою чергу, буде мати всі права на повторне пред'явлення векселя до платежу.

Також слід розглянути ще один варіант. Векселедержатель і векселедавець домовляються про те, що вексель поміщається на депозит банку, який видає його боржникові після пред'явлення документів про оплату векселя.